

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ



НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Засновано у 2001 р.

Випуск 2(18)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2008

УДК 330-339; 321.7; 159.9
ББК 65.9(4УКР)я43
М43

Редакційна колегія

Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — головний редактор
Саввич І. Г., канд. філол. наук — відповідальний редактор
Чирков В. М. — відповідальний редактор за випуск

Економічні науки

Баєва О. В., д-р біол. наук, проф., Дахно І. І., д-р екон. наук, проф., Дмитренко Г. А., д-р екон. наук, проф., Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф., Кривобороденко Г. П., д-р екон. наук, проф., Куроченко О. В., д-р екон. наук, проф., Поляков О. М., д-р екон. наук, проф., Радзівеський О. І., д-р екон. наук, Федоренко В. Г., д-р екон. наук, проф., Швець В. Я., д-р екон. наук, проф., Шостак Л. Б., д-р екон. наук, проф.

Політичні науки

Антонюк О. В., д-р політ. наук, проф., Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф., Бідзюра І. П., д-р політ. наук, проф., Варзар І. М., д-р політ. наук, проф., Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф., Джинчарадзе Н. Г., д-р філос. наук, проф., Хижняк І. А., д-р іст. наук, проф., Храмов В. О., д-р політ. наук, проф., Шуба О. В., д-р політ. наук, проф.

Психологічні науки

Балл Г. А., д-р психол. наук, проф., Лігоцький А. О., д-р пед. наук, проф., Ложкін Г. В., д-р психол. наук, проф., Охременко О. Р., д-р психол. наук, проф., Приходько Ю. О., д-р психол. наук, проф., Синьов В. М., д-р пед. наук, проф., Чуприков А. П., д-р мед. наук, проф.

Юридичні науки

Александров Ю. В., канд. юрид. наук, проф., Ануфрієв М. І., канд. юрид. наук, проф., Бородин І. Л., д-р юрид. наук, проф., Бандурка О. О., д-р юрид. наук, проф., Корнієнко М. І., канд. юрид. наук, проф., Марчук В. М., д-р юрид. наук, проф., Подоляка А. М., канд. юрид. наук

М43 Міжрегіональна Академія управління персоналом.

Наукові праці МАУП / Редкол.: М. Ф. Головатий (голов. ред.) та ін. — К. : МАУП, 2001. — Вип. 1. —

ISBN 966-608-120-2

К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2008. — Вип. 2(18). — 372 с.: іл. — Бібліогр. в кінці ст. — ISBN 978-966-608-923-9

У збірнику наукових праць публікуються статті науковців, які займаються проблемами розвитку економіки, політології, психології і права.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток науки в Україні.

Збірник «Наукові праці МАУП» зареєстровано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України (свідоцтво від 11.04.02 за № 6048, серія КВ) як наукове видання, в якому висвітлюються результати наукових досліджень в галузях економіки, політології, соціології, психології, права, матеріалів наукових конференцій.

Вищою атестаційною комісією України «Наукові праці МАУП» визнано як фахове видання з економічних і психологічних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/6 від 14 червня 2007 р.).

ББК 65.9(4УКР)я43+88я43

ISBN 966-608-120-2

ISBN 978-966-608-923-9

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2008
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	6	Шкор О. Н. <i>Использование интернет-ресурсов в транспортной логистике Республики Беларусь</i>	59
Шостак Л. Б. <i>Інструменти забезпечення конкурентної позиції України у глобальному економічному просторі</i>	6	Кушнір Л. В. <i>Висвітлення питання інноваційної діяльності та управління нею у психолого- педагогічній літературі</i>	64
Дікарев О. І. <i>Стратегії та завдання економічної дипломатії України на світовому ринку енергоресурсів</i>	13	Пономаренко Т. М. <i>Загальна характеристика формування сфери освітніх послуг</i>	72
Гаврилюк Л. Л., Мельник П. П. <i>Система управління, капіталізації та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності у науковій діяльності</i>	20	Масалковська А. <i>Типізація форм міжнародної економічної діяльності</i>	79
Смерічевська С. В. <i>Макроекономічні аспекти формування управлінських стратегій в інноваційному розвитку системи вищої освіти України</i>	25	Недашковська Н. В. <i>Соціально-економічні наслідки епідемії ВІЛ-інфекції/СНІДу в Україні</i>	87
Жаболенко М. В., Жданова Н. О. <i>Інновації в галузі використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі</i>	28	Ютовець С. О. <i>Формування понятійного апарату управління охороною здоров'я в Україні в сучасних умовах</i>	93
Кайшева Л. І., Кулик Р. О. <i>Вибір конкурентоспроможної територіальної моделі розвитку економіки України</i>	31	Щокін Р. Г. <i>Теоретичні основи статистичного забезпечення управління</i>	102
Солопенко Р. І. <i>Методика прийняття управлінських рішень в системі інноваційного менеджменту авіаційного підприємства</i>	35	Якименко Д. В., Макул Л. Я. <i>Механізм управління економічної устойчивостью морских торговых портов</i>	108
Жучкова С. В. <i>Організація державного управління діяльністю банків в Україні</i>	40	Солопенко Т. Р. <i>Економічне обґрунтування управлінських рішень в системі міжнародного маркетингового менеджменту авіаційного підприємства</i>	112
Топалова І. А. <i>Оптимізація оподаткування прибутку підприємств</i>	45	Кобзєва О. В. <i>Порівняльні особливості управління навчальним процесом недержавних вищих закладів освіти</i>	117
Храновська Х. <i>Теоретико-методологічні основи дослідження управління якістю трудового життя</i>	52	Халамендик В. Д. <i>Миколаївський державний університет імені В. О. Сухолинського: історичний шлях і сучасність</i>	122
		Топчій С. П. <i>Напрями інвестиційної діяльності сучасних акціонерних товариств</i>	128

ТИПІЗАЦІЯ ФОРМ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Наукові праці МАУП, 2008, вип. 2(18), с. 79–86

Розглядаються й класифікуються основні форми міжнародної економічної діяльності, її об'єкти та суб'єкти, закони, згідно з якими вона розвивається, і перспективи її розвитку.

Міжнародна економічна діяльність (МЕД) є однією з найважливіших, найбільш масштабних і динамічних складових міжнародних економічних відносин. Розвиток міжнародної економічної діяльності є результатом поступової інтернаціоналізації виробництва, формування єдиної економічної світової системи. Водночас на нього впливають становлення і розвиток суверенних держав, окремих націй, цивілізацій. Сьогодні міжнародну економічну діяльність можна розглядати як у контексті національних інтересів, коли вони є засобом досягнення підприємницьких і загальнодержавних цілей у процесі співробітництва із зарубіжними партнерами, так і у глобальному масштабі, коли весь господарський механізм країни постає невід'ємною складовою світової економіки.

Наявність таких понять, як міжнародні економічні відносини, міжнародна економічна діяльність та міжнародний бізнес, потребує типізації видів діяльності суб'єктів господарювання на міжнародному рівні. Термін “міжнародні відносини” ще наприкінці XVIII ст. використовувався для визначення комплексу різноманітних взаємин між державами, до яких входять і економічні. Міжнародна економічна діяльність як складова міжнародних економічних відносин (МЕВ) часто розглядається як система господарських відносин між країнами світу або як діяльність суб'єктів господарювання, що виходить за межі національних одиниць, має певні закономірності розвитку і типові форми. Вона характеризується переміщенням товарів, послуг, капіталів, технологій, сировинних ресурсів, людей та опосередковується численними формами співробітництва різних країн, виробничих, торговельних, комер-

ційних контактів, які виходять за межі окремих держав, а також механізмами регулювання такого співробітництва з боку національних і міжнародних інституцій (МВФ, МБРР, ГАТТ/СОТ, ЮНКТАД).

На відміну від міжнародної економічної діяльності міжнародний бізнес є значно вужчим поняттям і в загальному розумінні являє собою сукупність ділових відносин підприємців з метою задоволення попиту споживачів та отримання прибутку [6, 5–9]. Водночас бізнес визначають як підприємницьку, комерційну чи будь-яку іншу діяльність, яка не суперечить закону і спрямована на отримання прибутку [1, 102–103], або як ділові стосунки і процес діяльності, що здійснюється професійними учасниками ринку, підприємцями, які прагнуть задовольнити споживчі потреби учасників ринку в товарах і послугах та одночасно задовольнити свої корисливі інтереси [7, 757].

Сьогодні є тенденція до конвергенції на понятійному рівні категорій “міжнародна економічна діяльність” і “міжнародні економічні відносини” внаслідок активної комерціалізації останніх, що, у свою чергу, приводить до розвитку та застосування суб'єктами господарювання нових форм МЕД.

У різних країнах використовуються різні схеми класифікації форм міжнародної економічної діяльності. Це зумовлюється особливими національними традиціями, ступенем економічної свободи, відмінністю у системах правового, інституційно-нормативного регулювання, навіть у підходах до трактування тих або інших явищ економічного життя. Так, Д. Лук'яненко виокремлює такі типові форми міжнародної економічної

діяльності: міжнародна торгівля, міжнародний рух капіталу, міжнародна міграція робочої сили, світова валютна система [3, 28]. В. Новицький до форм МЕД відносить міжнародну торгівлю товарами, надання міжнародних послуг, міжнародний рух капіталу, міжнародний кредит, міжнародну міграцію робочої сили, міжнародні валютно-фінансові відносини, участь країни у діяльності міжнародних економічних організацій, міжнародне співробітництво у виробничих, науково-технічних сферах, спільне розв'язання економічними засобами глобальних проблем розвитку [5, 2–10]. Науковці С. Мочерний і С. Попов, крім того, наводять такі форми МЕД, як обмін у галузі науки і техніки, міжнародну кооперацію виробництва [1, 610; 6, 12] та ін.

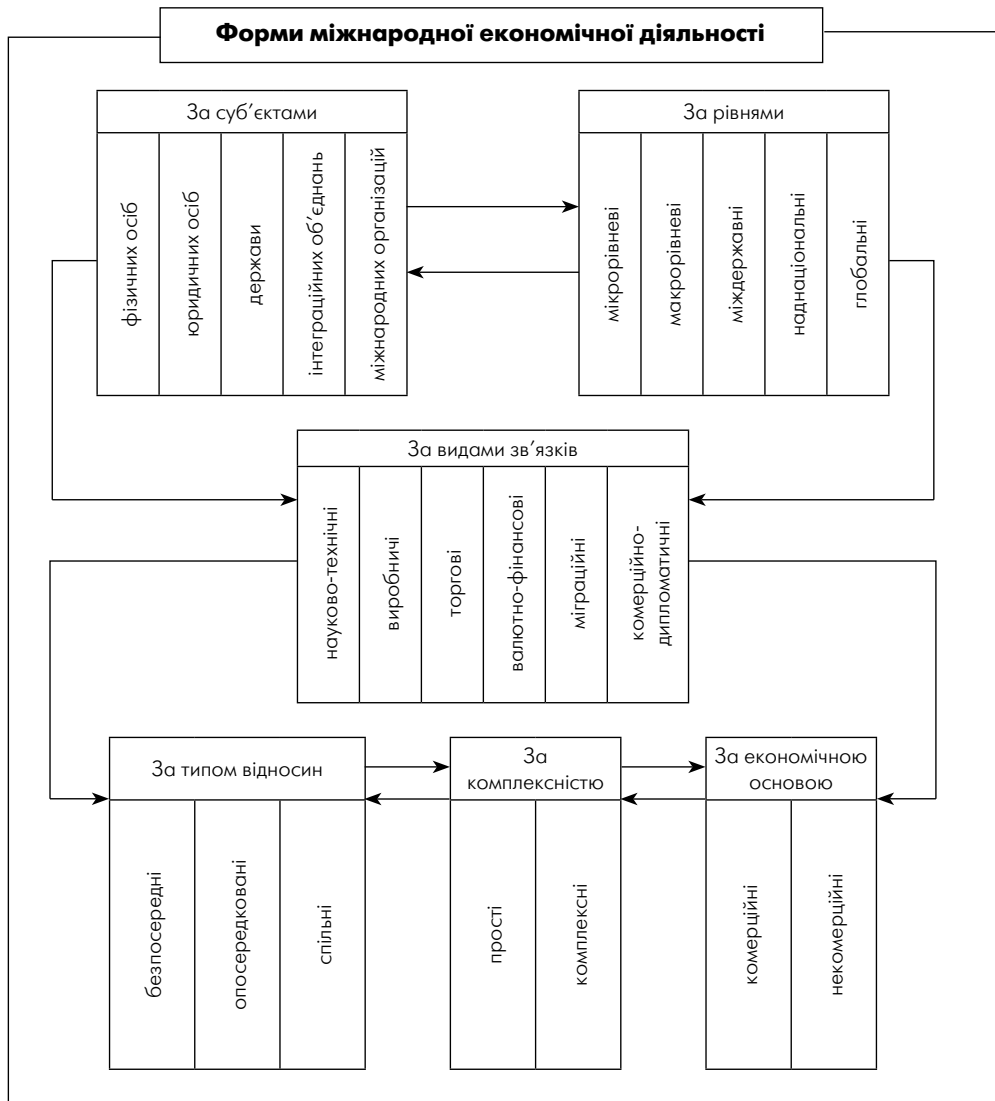
Важливо зазначити, що механізм міжнародного співробітництва впродовж тривалого історичного періоду є складовою господарської діяльності людини. Відбувається постійна еволюція форм міжнародної економічної діяльності, що відповідає зміні матеріальних, культурних передумов співробітництва, а також цілям підвищення ефективності господарювання. Водночас відбувається зміна механізмів та інструментів регулювання міжнародної економічної діяльності як на національному рівні, так і на міждержавному та глобальному, що зумовлює нові тенденції використання форм міжнародної економічної діяльності. Підтвердженням цього є поглиблення взаємопроникнення міжнародної економіки та політики країн світу, формування ними системи інструментів торгової політики та комерційної дипломатії для вдосконалення механізмів співпраці та посилення конкурентних позицій у глобальному бізнес-середовищі, внаслідок чого необхідно враховувати механізми співпраці для дослідження та аналізу міжнародної економічної діяльності.

Враховуючи сучасні тенденції розвитку міжнародних економічних відносин — розширення і поглиблення світогосподарських зв'язків за рахунок підвищення міжнародної мобільності факторів і результатів виробництва, активізація участі та міжнародної взаємодії суб'єктів різних рівнів [3, 23], комерціалізація таких відносин і широке застосування урядами країн форм і методів комерційної дипломатії для підвищення конкурентоспроможності національної економіки, а також з метою вдосконалення аспектів міжнародної економічної діяльності, на нашу думку, форми МЕД доцільно класифікувати за критеріями (рисунок).

За суб'єктами міжнародної діяльності виокремлюють МЕД фізичних, юридичних осіб, держави, інтеграційних об'єднань (наприклад, Євросоюз, який розробляє спільну зовнішньоекономічну політику) та міжнародних організацій.

Сьогодні у світі існує понад 200 національних одиниць, причому зазначимо, що у другій половині XX ст. кількість країн збільшилась внаслідок розпаду СРСР і виокремлення країн з колишньої Югославії. Крім того, необхідно зазначити постійне зростання кількості міжнародних організацій: якщо на початку минулого століття їх було близько 200, у середині — 950, то у другій половині було створено близько 3 тис. міждержавних і 20 тис. неурядових організацій. Організації економічного напрямку становлять переважну частку — понад 50 % усіх міждержавних організацій; найбільшу кількість недержавних засновано в комерції та промисловості, а також у системах охорони здоров'я та медицини. Щодо інтеграційних об'єднань, то за сучасних умов понад 60 % міжнародної торгівлі здійснюється в межах регіональних механізмів вільної торгівлі. Кількість митних союзів і зон вільної торгівлі у світі перевищує 100 [8, 15, 89].

Залежно від рівнів міжнародної економічної діяльності можна виокремити МЕД на мікро- та макроекономічному, міждержавному, наднаціональному і глобальному рівнях. Так, МЕД на мікрорівні спрямована на задоволення попиту споживачів та отримання прибутку компанією. Макрорівень міжнародної економічної діяльності є сферою реалізації інтересів країни в цілому. Причому такі інтереси можуть як збігатися з інтересами окремих приватних учасників міжнародного співробітництва, так і суперечити їм. Основним цільовим призначенням інститутів макрорівня та міждержавного рівня є розробка й впровадження ефективних механізмів та інструментів розвитку для вдосконалення міжнародної економічної діяльності. Ефективне поєднання економічних і політичних заходів, доведене до належного рівня прийняття та реалізації управлінських рішень, за допомогою яких здійснюється міжнародна економічна співпраця у сучасному глобальному середовищі, здатне забезпечити національний розвиток і вирішення ключових проблем суспільства. Сучасні тенденції розвитку світогосподарської системи зумовлюють дедалі більше перенесення регулятивних, управлінських повноважень на міждержавний рівень міжнародної економічної діяльності. Можна також стверджувати, що на цьому рівні створюються ін-



Класифікація форм міжнародної економічної діяльності

ституту з новими регулятивними функціями, які переходять на новий рівень — наднаціональний, а це також зумовлює перерозподіл повноважень і реструктуризацію векторів впливу на економічні процеси. Саме це спостерігалось у процесі становлення та диверсифікації організаційної структури Євросоюзу, що призвело до ліквідації взаємних митних обмежень і навіть прикордонного паспортного контролю для країн Шенгенської угоди. Об'єктивно нормативною базою для поступового зниження навантаження на національні органи експортно-імпортного регулювання є статутні документи, настановні цілі та характер діяльності Світової організації торгівлі (глобальний рівень МЕД), яка прагне встановити безмитний та безлімітний режим міжнародної торгівлі [5, 47].

До торгових форм МЕД належать така типова форма, як міжнародна торгівля, яка тривалий час домінувала за обсягами операцій та формою міжнародного співробітництва. З погляду окремої національної держави міжнародна торгівля відбувається як експорт (реекспорт) та імпорт (реімпорт) товарів і послуг. Така економічна діяльність може відбуватися за участі як приватних суб'єктів підприємництва (міжнародний бізнес), так і безпосередньо держави (міжнародні економічні відносини). Співробітництво на приватному рівні є провідним і визначальним для ринкової системи. Співробітництво за участі державних інститутів (як однієї зі сторін угоди або тільки за участю таких інститутів) використовується у тих сферах економічної діяльності, де з економічних причин

або через певні обмеження державні органи беруть на себе відповідні комерційні повноваження. Трапляються й особливі випадки — в умовах так званої директивної економіки, наприклад, колишньої радянської, в якій існувала державна монополія на зовнішньоекономічну діяльність [5, 20–27].

Міжнародна торгівля товарами і послугами була і залишається важливою формою міжнародної економічної діяльності. Вона характеризується швидкими темпами зростання, яке у другій половині ХХ ст. значно випередило збільшення світового виробництва. Так, якщо у 1924–1939 рр. зростання виробництва (43 %) випереджало зростання міжнародної торгівлі (19 %), то в період з 1981 р. до кінця 90-х років світова торгівля майже в 1,6 раза зростала швидше, ніж виробництво (у 1936–1995 рр. — щорічно в 1,6 раза; а щорічні темпи приросту в 1994–1996 рр. становили майже 9 % [1, 610–611], у 1996–2000 рр. — 6,4 %, тоді, як світове виробництво у середньому за 10 років (1992–2001 рр.) зросло у 3,5 раза [4, 52]).

Валютно-фінансовою формою МЕД є міжнародний рух капіталів, який відображає об'єктивну тенденцію перерозподілу капіталів між країнами, задоволення потреб у цьому факторі виробництва через світовий ринок. Останніми десятиліттями обсяги руху капітальних активів неухильно зростали, і цей фактор є важливим для розвитку відкритих економік. Вони, як правило, відчувають потребу в припливі значних коштів ззовні, а також відчутно потерпають від відпливу капіталів через порівняно гірші умови для їх функціонування [5, 27–33].

Переміщення капіталів, з погляду певної країни, реалізується у формі вивезення капіталів (у цьому разі країна є донором, експортером капіталу) і ввезення капіталів до країни (у цьому разі країна є реципієнтом, імпортером капіталу). Основними формами вивезення капіталу є приватні інвестиції, державні позики, кредити міжнародних фінансових організацій. Наприкінці 90-х років минулого століття зросла значущість вивезення капіталу у підприємницькій формі (портфельні та прямі інвестиції) та у вигляді позик [1, 610–611]. Якщо на початку 90-х років обсяг валових прямих іноземних інвестицій у країнах “великої сімки” становив 283,24 млрд дол. США, а портфельних — 329,63 млрд дол., то наприкінці 90-х — відповідно близько 600 млрд і 1300 млрд дол. [4, 212].

Вивіз капіталів характерний для країн з відносним надлишком капіталів на території певної

країни та можливістю отримувати більші прибутки в іншій державі через:

- а) більш сприятливе для власників капіталу співвідношення факторів виробництва (що зумовлює більшу умовну ціну капіталу);
- б) можливість отримання доступу до ринків певних економічних ресурсів (наприклад, сировини);
- в) можливість отримання маркетингових переваг у комерційній діяльності (наприклад, у формі створення господарських структур, що забезпечуватимуть збут продукції фірми-інвестора, або завдяки перенесенню самого процесу виробництва до цільової країни — країни збуту з метою підвищення ефективності виробництва, наближення його до споживачів).

До таких країн, за даними Світового банку, належать Данія, Люксембург, Франція, Німеччина, Ірландія, Японія, Корея, Нідерланди, Іспанія, Швейцарія, Великобританія. Ввіз капіталів більшою мірою властивий країнам, які відчувають відносний (порівняно із забезпеченістю іншими факторами виробництва) або абсолютний дефіцит капіталів. Оскільки в сучасному світі попит на капітали перевищує їх пропонування, залучення іноземних інвестицій є об'єктом державної, цілеспрямованої урядової політики. До таких країн, за даними Світового банку, належать Чехія, Польща, Угорщина, Румунія, Канада, Туреччина, країни пострадянського простору та ін.

Міжнародний рух капіталів зумовлюється відмінністю в рівнях забезпеченості економіки окремими факторами або співвідношенням таких. Міжнародна практика підтверджує це припущення, щоправда, з певними уточненнями. Капітал як носій уособленої вартості спрямовується в середовище згідно з тими критеріями, які потрібні для його ефективного функціонування. Такими критеріями є можливості максимізації прибутку, відносно кращі соціально-політичні умови, зокрема політична стабільність і передбачуваність дій уряду, сприятливий економічний режим, правові гарантії, зокрема від примусової націоналізації, корупції та інших форм злочинності, гарантії прав репатріації прибутків, упевненість у незмінності законодавчих меж підприємництва та ін. Зазначимо, що створення сприятливих інвестиційних умов входить до сфери відповідальності органів влади, тому державою вживаються заходи, які спрямовуються на стимулювання і захист іноземних інвестицій.

Якщо міжнародні валютно-фінансові відносини раніше виконували переважно допоміжні функції, то сьогодні вони набули самостійних ознак. Так, якщо первісно міжнародні валютно-фінансові відносини здебільше становили собою допоміжну систему розрахунків, головною метою якої було обслуговування експортно-імпортних, а пізніше кредитних і страхувальних операцій, то зараз вони уособлюють окрему сферу підприємництва, а також є впливовим інструментом макроекономічної політики держави. Це пов'язано з тим, що міжнародні валютно-фінансові відносини відкривають для приватних агентів значно більші можливості отримання спекулятивних прибутків, тому не дивно, що у грошовому вимірі вони стали переважною формою такої діяльності. Втім, усі елементи міжнародного кругообігу реальних економічних цінностей (тим більше валютно-спекулятивні операції) опосередковуються міжнародними грошовими платежами. Взагалі участь держави в роботі міжнародних фінансових ринків, її інтеграція у відповідні міжнародні структури є необхідним атрибутом сучасної відкритої економіки. Водночас «ступінь залучення» не є самостійним показником ефективності міжнародного валютно-фінансового співробітництва держави. Натомість реальне значення має оцінка переваг, ризиків і витрат.

Крім того, що інтернаціоналізація валютно-фінансової сфери може забезпечувати додаткові джерела надходжень грошових ресурсів до країни, вона може спричинити зростання ризику макроекономічної нестабільності. Це підтвердили події 1997–1998 рр., коли на фінансових ринках світу виникла криза, викликана валютними спекуляціями. Особливу небезпеку становлять так звані гарячі гроші, які являють собою спекулятивні капітали, що мігрують відповідно до кон'юнктурних, кризових коливань на національних та регіональних ринках і можуть призвести до втрати урядом, центральним банком країни здатності проводити цілеспрямовану грошово-кредитну, взагалі макроекономічну політику та ін.

У сучасному, дедалі більш інтегрованому світі значно більшою динамікою відзначається й міжнародна міграція робочої сили (міграційна форма), яка являє собою переміщення між країнами працездатного населення, спричинене нерівномірним економічним розвитком країн, різними можливостями працевлаштування, відмінностями у рівнях оплати праці й життя та ін. [7, 610–611]. Вона існує у формі еміграції та імміграції (виїзду з певної країни та в'їзду до неї людей через еконо-

мічні, політичні та інші причини). Це явище, як і інші форми міжнародної економічної діяльності, з одного боку, відображає реальні інтереси людей, суб'єктів ринкового життя, а з іншого — формує умови функціонування макроекономічних систем, сприяє раціоналізації розміщення робочої сили у світовому масштабі. Головними центрами еміграції є країни Західної Європи, США, Ізраїль. Наприкінці ХХ ст. у країнах ЄС налічувалося майже 14 млн іноземних працівників і членів їхніх сімей. В окремих країнах Європи емігранти становлять від 5 до 25 % найманих працівників [1, 610–611].

Обмін у галузі науки та техніки (науково-технічна форма) вважається порівняно новою, проте швидко прогресуючою формою МЕД. Вона дає змогу використовувати переваги міжнародного поділу праці в цій галузі для прискорення НТП в країні. Класичний приклад успішного використання іноземних технологій дає Японія. Останнім часом швидкого розвитку набуває ще одна форма МЕД — виробнича, а саме міжнародна кооперація виробництва. Цей спосіб міжнародної співпраці при виготовленні кінцевого продукту сьогодні широко використовують багатонаціональні та транснаціональні корпорації.

Різноманітні питання глобального, регіонального значення, у розв'язанні яких зацікавлені окремі або навіть усі країни світу, дедалі частіше потрапляють у поле діяльності міжнародних економічних організацій. Це зумовлюється як загостренням цілої низки проблем, так і тим, що міжнародна спільнота відчуває себе все більш інтегрованою та виявляє прагнення до встановлення діалогу, зокрема у структурних рамках відповідних організацій. Саме тому участь країни в діяльності міжнародних організацій (економічний аспект) сьогодні все частіше називається комерційно-дипломатичною формою міжнародної економічної діяльності.

Міжнародні економічні організації різняться принципом суб'єктності, географічними масштабами, функціональними цілями (галузевою спрямованістю). Як правило, вони є суб'єктами регулювання міжнародної економічної діяльності, створюють рамки підприємницької діяльності та політичні, технічні інституції, котрі такій діяльності сприяють. Прикладом подібної структури може слугувати Міжнародна торгово-промислова палата, яка розробила факультативні стандарти укладання комерційних договорів між підприємницькими контрагентами. Група інших міжнародних економічних організацій регулює економіч-

ну діяльність самих держав. Як правило, у таких випадках ідеться про взаємні обов'язки держав щодо регулювання міжнародної торгівлі, застосування валютно-фінансових важелів політики. Найвпливовішими організаціями такого типу є система ГАТТ/СОТ, МВФ. Галузеві організації у своїй діяльності ставлять за мету відносно вузькі, технічні цілі. Ними можуть бути лібералізація ринків або реалізація домовленостей про сприяння коопераційній взаємодії. Трапляються й такі ситуації, коли галузеві організації є перехідними формами ширших інтеграційних процесів. Свого часу так було з Європейським об'єднанням вугілля та сталі (ЄОВС), яке разом з Європейським економічним співтовариством (ЄЕС) еволюціонувало в угруповання держав Євросоюзу [5, 78].

За типом відносин можна виокремити безпосередні, опосередковані та спільні форми міжнародної економічної діяльності. Безпосередні відносини передбачають окремі економічні контакти та нетривалу взаємодію, опосередковані — діяльність із застосуванням послуг посередників, а спільні, у свою чергу, орієнтовані на довгострокове дво- або багатостороннє економічне співробітництво (створення СП). Прикладом останньої є також спільне розв'язання економічними засобами глобальних проблем розвитку, а саме підписання Кіотського протоколу, що передбачає низку конкретних дій щодо зниження викидів газів в атмосферу; дії, спрямовані на подолання голоду, протидія поширенню СНІДу та ін.

За комплексністю форми МЕД поділяються на прості та комплексні. Прості форми — це безпосередньо експорт чи імпорт, міжнародні інвестиції, еміграція чи імміграція та ін. У сучасних умовах розвитку міжнародної економічної діяльності набули поширення комплексні форми останньої, оскільки будь-які операції міжнародної торгівлі супроводжуються міжнародними розрахунками, виробничою кооперацією поєднуються з міжнародною торгівлею чи переміщенням капіталів і т. ін.

Міжнародна економічна діяльність не вичерпується акціями, спрямованими на отримання прибутків (на комерційній основі) та розв'язання завдань виключно виробничо-технологічного характеру. Так, основною економічною метою європейської спільноти є не отримання прибутку, а досягнення іншого економічного результату для його учасників — підвищення добробуту всіх країн-членів. Крім того, за сучасних умов унаслідок комерціалізації МЄВ урядами застосовуються окремі некомерційні форми, прикладом яких є

комерційна дипломатія, спрямована на досягнення національних інтересів та реалізацію зовнішньоекономічної стратегії країни.

Враховуючи сучасні особливості міжнародних економічних відносин, серед основних тенденцій розвитку форм МЕД можна виокремити наступні:

- 1) відбувається зміна структури міжнародної економічної діяльності за рахунок розширення участі фізичних та юридичних осіб в умовах глобалізації та електронної комерції. Крім того, підвищується роль фізичних та юридичних осіб у МЕД, посилюється їх вплив на діяльність урядів, органів інтеграційних об'єднань і міжнародних урядових організацій через систему національних та міжнародних неурядових організацій;
 - 2) спостерігається тенденція до взаємопроникнення форм МЕД, а також до все більшого поглинання форм міжнародною торгівлею внаслідок створення СОТ та інших організацій, які регулюють міжнародну економічну діяльність на глобальному рівні;
 - 3) відбувається поширення МЕД на всі рівні традиційних МЄВ, крім того, посилюється роль нових форм міжнародної економічної діяльності;
 - 4) спостерігається тенденція до інтегративності дій суб'єктів міжнародної економічної діяльності;
 - 5) внаслідок комерціалізації діяльності фірм на міжнародному рівні, як правило, мають місце комплексні форми МЕД, прості форми присутні фрагментарно, таким чином, відбувається підвищення рівня комплексності МЕД;
 - 6) за сучасних умов посилюється роль форм МЕД на некомерційній основі в реалізації зовнішньоекономічної стратегії країни. Крім того, використовуючи методи комерційної дипломатії, держава створює умови для досягнення власних національних інтересів, тим самим підтверджуючи існування парадоксу — підвищення комерціалізації некомерційними методами.
- З огляду на наведені тенденції, відповідно змінюється і характер державної участі в управлінні міжнародною економічною діяльністю. Сьогодні держава намагається забезпечити:
- а) найкращі, найвигідніші умови для участі національної економіки у світовому господарстві;
 - б) політичне сприяння вітчизняному бізнесу в його діяльності за кордоном;

- в) дотримання національних інтересів і забезпечення національної безпеки, яке б гарантувало вирішення загальнонаціональних завдань;
- г) створення кращих умов для розвитку людського потенціалу всієї країни, підвищення рівня та якості життя, забезпечення високих соціальних стандартів, яких не можна досягти виключно за рахунок стихійної дії ринкових сил.

Вирішення таких завдань належать до сфери економічної дипломатії, частиною якої є комерційна дипломатія. Комерційна дипломатія — закономірне явище у міжнародних відносинах, результат посилення ролі та значення економічних факторів у них. У 1984 р. “Краткий внешнеэкономический словарь” [2, 220–221] визначав економічну дипломатію як органічну складову зовнішньої політики, міжнародної діяльності держави. Сьогодні це поняття поєднує два види стандартів — політичний та економічний, доведених до рівня прийняття та реалізації управлінських рішень, за допомогою яких здійснюється співробітництво та суперництво в сучасному світі, визначаються форми і методи розвитку та вдосконалення ринкової економіки [9, 24]. Інструментами комерційної дипломатії є як неформальні переговори на державному та бізнесовому рівнях, так і розробка і впровадження міжнародними організаціями обов’язкових для виконання правил і процедур.

Дослідження провідних економістів у галузі комерційної дипломатії та торгової політики [9, 10] дає змогу сформулювати визначення комерційної дипломатії як сучасної системи методів і механізмів реалізації національних економічних інтересів у міжнародному бізнесі шляхом спільних дій уряду та підприємців. Сучасні тенденції розвитку МЕД свідчать про зростаючу роль та актуальність комерційної дипломатії, про необхідність підвищення її ефективності при реалізації зовнішньоекономічної стратегії країни.

Отже, беззаперечним є те, що міжнародна економічна діяльність є найбільш масштабною та динамічною складовою міжнародних економічних відносин. Вона являє собою певну систему господарських відносин між національними економіками, яка має характерні взаємозв’язки та закономірності розвитку. В сучасних умовах посилення міжкраїнової конкуренції, комерціалізації міжнародних економічних відносин та намагання держав забезпечити реалізацію національних економічних інтересів, одночасно поглиблюючи

співробітництво з іншими національними господарствами, відбувається трансформація типових форм МЕД та має місце поява нових. Серед ключових тенденцій розвитку форм міжнародної економічної діяльності, з урахуванням сучасних особливостей, в межах класифікаційних груп виокремлено такі:

- зміна структури суб’єктності, яка зумовлена як об’єктивним розширенням участі в МЕД фізичних та юридичних осіб (особливо підприємств малого та середнього бізнесу), так і активізацією дій урядів щодо сприяння зарубіжній діяльності національних фірм, що вимагає координації на міждержавному, наднаціональному та глобальному рівнях;
- підвищення рівня узгодженості дій суб’єктів під час реалізації національних стратегій зовнішньоекономічної діяльності внаслідок глобальної інституціоналізації економічного розвитку;
- посилення взаємопроникнення форм при зростанні ролі некомерційних як віддзеркалення поглиблення міжнародного поділу праці й розвитку коопераційних зв’язків, чому передують міждержавні та багатосторонні домовленості й угоди.

Спільною рисою виявлених тенденцій є інтенсифікація застосування методів комерційної дипломатії як нової форми міжнародної економічної діяльності.



Література

1. Економічна енциклопедія: У 3 т. / Ред. кол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. — К.: Вид. центр “Академія”, 2000.— Т. 1. — 864 с.
2. Краткий внешнеэкономический словарь. — М.: Междунар. отношения, 1984. — С. 220–221.
3. Лук’яненко Д. Г. Міжнародна економічна інтеграція. — К.: ВІПОЛ, 1996. — 138 с.
4. Майер Дж. М. Международный маркетинг. — СПб.: Питер, 2000. — 378 с.
5. Новицький В. Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підруч. — К.: Вид-во КНЕУ, 2003. — 948 с.
6. Попов С. Г. Внешнеэкономическая деятельность фирмы. Особенности менеджмента и маркетинга: Учеб. пособие. — 3-е изд., доп. — М.: Ось-89, 2000. — 288 с.
7. Рубин Ю. Б. Основы бизнеса: Учебник. — 5-е изд. — М.: Маркет ДС, 2003. — 784 с. — (Университетская сер.).
8. Циганкова Т. М., Гордеева Т. Ф. Міжнародні організації: Навч.-метод. посіб. для самостійного вивчення дисципліни. — К.: Вид-во КНЕУ, 2003. — 183 с.
9. Щетинин В. Д. Экономическая дипломатия: Учеб. пособие. — М.: Междунар. отношения, 2001. — 280 с.

Міжнародна економічна діяльність є найважливішою складовою міжнародних економічних відносин та являє собою сформовану систему господарських відносин між національними економіками. Основні тенденції сучасного розвитку форм міжнародної економічної діяльності об'єднує інтенсифікація застосування методів комерційної дипломатії.

Международная экономическая деятельность является наиболее важной составляющей международных экономических отношений и представляет собой сложившуюся систему хозяйственных отношений между национальными экономиками. Основные тенденции современного развития форм международной экономической деятельности объединяет интенсификация применения методов коммерческой дипломатии.

The international economic activities are the most important component of the international economic relations and represent developed system of economic relations between national economies. The basic tendencies of modern development of forms of the international economic activities are united with an intensification of application of methods of commercial diplomacy.

Надійшла 22 листопада 2007 р.